

Bir Belge Işığında Osmanlı'dan Günümüze Doğal Afetlerde Deniz Araçlarının Kullanımı*

The Usage of Naval Vessels from the Ottoman Era to Today in the Light of a Documentation

Selda Okuyazⁱ, Cennet Şevval Balcıⁱⁱ

ⁱDr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD., <https://orcid.org/0000-0002-5048-8679>

ⁱⁱYüksek lisans öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Yüksek Lisans Programı
<https://orcid.org/0009-0004-3905-7263>

ÖZET

Giriş: Osmanlı'dan günümüze afetlere müdahalede gezici sağlık ekiplerinin oluşturulmasından, çadır hastanelerin kurulması, kara-deniz-havayollarının kullanımına kadar geniş bir yelpazede çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Yakın zamanda 11 ilimizi etkileyen, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri, kaybettiğimiz hayatların ne kadar değerli olduğunu ve bu depremlerde sağlık hizmetinin sunumu ve erişiminin önemini hatırlatmıştır. Bu süreçte özellikle ulaşımda deniz araçlarının etkili kullanımı ile etkilenen bölgeye yakın olan Mersin ili önemli bir rol almıştır. Bu çalışmanın amacı depremlerden etkilenenlere müdahalelerde deniz araçlarının kullanımını Osmanlı'dan günümüze belgeler ışığında karşılaştırmalı olarak irdelemek ve tıp tarihi literatürüne katkı sağlamaktır.

Yöntem: Araştırma Mart- Haziran 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Osmanlı dönemine ait 10 Mart 2023 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde "sıhhiye" ve "deprem" anahtar kelimeleri ile tarama yapılarak deniz araçlarının kullanıldığı 1912 Şarköy Depremi'ne ait üç belge belirlenmiştir. Günümüze ait belge ise Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi üzerinden 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde kullanılan deniz araçlarına ilişkin bilgilere yönelik yapılan başvuruya istinaden Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından sağlanmıştır. Bu belgeler Osmanlı'dan günümüze deniz araçlarının depremlerde kullanımının sağlık alanındaki etkisini ortaya koymak üzere karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Bulgular: Elde edilen belgeler ışığında Osmanlı'da 1912 Şarköy Depreminde Bezm-i Alem Vapuru'nun sağlık heyetlerinin afet bölgesine gönderildiği, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde ise TCG İskenderun, TCG Sancaktar ve TCG Bayraktar Gemilerinin hasta ve yaralıların nakli ve hastane gemi amacıyla kullanıldığı belirlendi. Karadan ve havadan ulaşımın mümkün olmadığı durumlarda hızlı ve erken sağlık müdahaleleri için deniz araçlarının kullanımının öne çıktığı görülmektedir.

Sonuç: Diğer ulaşım yollarından daha hızlı, güvenli ve ekonomik olmasından dolayı doğal afetlerde deniz araçlarının erken müdahalede etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Doğal Afet; Deprem; Deniz Araçları; Sağlık Hizmetine Erişim

ABSTRACT

Backgrounds: From the Ottoman Empire to the present, various methods have been applied in a wide range from the creation of mobile health teams to the establishment of tent hospitals and the use of land-sea-airways. The Kahramanmaraş earthquakes of February 6, 2023, which recently affected 11 provinces, reminded us how precious the lives we lost are and the importance of the provision and access to health services in these earthquakes. In this process, Mersin province, which is close to the affected area, has taken an important role, especially with the effective use of naval vessels in transportation. This study aims to comparatively examine the use of naval vessels in interventions for those affected by earthquakes in the light of documents from the Ottoman period to the present and to contribute to the literature on the history of medicine.

Methods: The documents belonging to the 1912 Şarköy Earthquake, in which naval vessels were used, was determined by scanning with the keywords "medical health" and "earthquake" in the State Archives of the Presidency of the Republic of Turkey, between March 10, 2023, belonging to the Ottoman period. The documents related to the naval vessels used in today's 6 February 2023 Kahramanmaraş earthquakes, on the other hand, were compiled and comparatively analysed by compiling the information sent by the Naval Forces Command regarding the application made via CIMER.

Results: In the light of the documents obtained, it was determined that the Bezm-i Alem Ferry was used in the 1912 Şarköy Earthquake in the Ottoman Empire to send medical teams to the disaster area, and in the 6 February 2023 Kahramanmaraş earthquakes, TCG İskenderun, TCG Sancaktar, and TCG Bayraktar were used for the transport of the sick and injured and hospital ship purposes. It is seen that the use of naval vessels for rapid and early health interventions comes to the fore.

Conclusion: As a result, it is possible to say that marine vehicles are effective in early intervention in natural disasters since they are faster, safer, and more economical than other transportation routes.

Keywords: Natural Disaster; Earthquake; Naval Vessels; Access to Health Service

*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2023;13(3):621-634

DOI: 10.31020/mutfd.1339563

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 08 Ağustos 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 14 Eylül 2023

İletişim - Correspondence Author: Selda Okuyaz <sdokuyaz@mersin.edu.tr >

Giriş

Dünyada her yıl binlerce kişi doğal afetlerden dolayı yaralanmakta, sakat kalmakta, evini kaybetmekte veya ölmektedir. Tarih boyunca toplumları fiziksel, ekonomik, sosyal ve daha birçok açıdan etkileyen doğal afetlerden biri de depremlerdir. Anadolu coğrafyasında en eski depremin M.Ö.411 yılına dayandığı bildirilmektedir. Örneğin 1900'den 2023 yılına kadar 269 depremin 20'sinin büyüklüğü 7'den büyüktür.^{1,2} Bu bağlamda aktif Anadolu plakası üzerindeki Türkiye için depremlerde alınacak önlemlerin önemi büyüktür.^{1,3} Bu önlemleri deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacaklar olarak sınıflandırmak mümkündür.⁴ Olası bir afetten en az zararla çıkmak için afet öncesi ve sonrası idari ve yasal çalışmaların yanında silahlı kuvvetlerin çalışmaları da çok büyük öneme sahiptir. Doğal afetlerde silahlı kuvvetlerin kullanımı Büyük İskender dönemine kadar dayanmakta olup ihtiyaç duyulan malzemelerin ulaştırılmasında rol almıştır.⁵ Günümüzde Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün Yabancı Askeri Birliklerin Doğal Afetlerdeki Etkililiği (2008) raporunda askeri birliklerin doğal afetlerde kullanımındaki etkinliği zamanındalık, uygunluluk, verimlilik, özümseme kapasitesi, koordinasyon ve maliyet unsurları üzerinden incelemiştir.⁶

Silahlı kuvvetlerin özellikle doğal afetlere müdahalede etkili olabilmesi için zamanındalık ana faktör bağlamında büyük miktardaki yardımların askeri araçlar sayesinde daha hızlı ve güvenli bir şekilde ulaştırılması sebebiyle önemlidir. Bunun yanında verilen görevlerin ne kadar verimli şekilde yerine getirildikleri de dikkate değerdir. Askeri yardımlar ve sivil insani yardımlar arasında koordinasyon ve uyum, yardımların etkili ve verimli olmasını sağlamaktadır.⁶

Osmanlı'dan günümüze ülkemizde de afetlerde silahlı kuvvetlerden erzak nakli ve tahliye ek olarak hastane gemi olarak da yararlanılmaktadır.⁷ Osmanlı'da ilk defa hastane gemi olarak 1853-1856 yıllarında Kırım Savaşı'nda "Mesudiye", "Suriye" ve "Memduhiye" gemileri kullanılmış olup hastane gemilerinden özellikle Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaş'larında görev almışlardır.⁷ Ayrıca 1910 Şarköy Depreminde Bezm-i Âlem Vapuru ilaç ve ecza malzemelerinin de aralarında bulunduğu erzak yardımı ve sağlık heyetinin afet bölgesine ulaştırılmasında kullanılmıştır.⁸

Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Depremler ve Sağlık Göstergeleri

Osmanlı sınırları içinde, arşiv kayıtlarına göre otuzdan fazla deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerden 1509, 1719, 1766 ve 1894'teki depremler büyük çapta etkili olmuştur. Ancak dönemin şartlarından dolayı, tamamı hakkında yeterli arşiv kayıtları bulunmamaktadır. IX. yüzyılın başlarından itibaren deprem katalogları ve güvenilir kaynakların artmasıyla birlikte, 1894'ten itibaren döneme ait doğal afetlerle ilgili daha güvenilir ve kesin bilgilere ulaşmak mümkün hale gelmiştir.⁹ Sayılan depremler dışında arşiv kayıtlarına erişilebilen bir başka deprem ise 1883 Çeşme ve Urla Depremi'dir. Deprem sonrasında başarılı bir afet yönetimi örneği sergileyen Osmanlı Hükümeti'nce başında İzmir askeri kumandanı Ferik (Korgeneral) Salih Paşa'nın bulunduğu Tevzî-i İânât adında yardım komisyonu kurulmuş ve sağlık faaliyetleri de genel olarak bu komisyonda yardım etmek amacıyla görevlendirilen Dr. İshak ve Dr. Mehmed Beyler ile iki albay tarafından yürütülmüştür. Yaralı depremedeleri tedavi etmek amacıyla köylerde çadır ve baraka hastaneler kurulmuş ve gerekli tüm malzemeler, her türlü erzak vapurlarla İzmir'e gönderilmiştir.¹⁰ Arşivlerde Marmara Denizinde meydana gelen "Dersaadet Depremi" ya da "1310 Zelzelesi" adıyla anılan 1894 İstanbul Depremi'nde şehrin en büyük hastaneleri olan Haseki Nisa, Gurebâ-yı Müslimîn, Haydarpaşa Hastanesi'nin hasar gördüğü ve hastanelerde tedavi gören hastaların tedavilerine bahçelerde kurulan çadırlarda devam edildiği, ilk günlerde belediye hastaneleri ve çevredeki kapalı hastaneler sağlık hizmeti sunumunu üstlenmelerinin yanı sıra gezici sağlık ekipleri oluşturulduğu ifade edilmektedir.¹¹ 1912 Şarköy Depremi 11 ilde hissedilen ve 48 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği büyük depremlerden biridir. Bu depremde yaralılara müdahale etmek amacıyla sağlık heyeti oluşturularak ve vapurlarla deprem bölgesine gönderildikleri bildirilmektedir.⁸ Can ve mal kaybı

bakımından depremler büyüklüklerine göre sıralandığında 2023 Kahramanmaraş, 1939 Erzincan ve 1999 Marmara Depremleri'nin gerçekleştiği görülmektedir.²

Büyüklüğü 7,5 olan 17 Ağustos 1999 Gölcük Depremi'nde 2010 yılı Meclis Komisyon raporunda can kaybının 18373, yaralı sayısının ise 48901 olduğu belirtilmiştir.² Deprem gerçekleştiği andan itibaren İstanbul Ankara arası kara ve demiryollarının hasar görmesi sebebiyle Kızılay ve diğer yardım ekiplerinin bölgeye ulaşımında güçlükler yaşanmış, yaklaşık beş saat içinde ulaşabildiği ve 12 saat sonra çevre illerden 100 gezici ekip ve 500 sağlık personeli deprem bölgesinde çalışmaya başladığı ifade edilmiştir.^{12,13} İlk üç gün boyunca tıbbi müdahaleler Sağlık Bakanlığı tarafından koordine edilerek yaklaşık 100 geçici sağlık ocağı kurulmuş ve toplamda 2600 sağlık personeli seferberliğe katıldığı bildirilmiştir.^{12,13} Yine bu rapora göre büyüklüğü 7.1 olan 12 Kasım 1999'da gerçekleşen Düzce Depremi'nde ise can kaybının 845, yaralı sayısı ise 4948'dir.² Büyüklüğü 7,2 olan 23 Ekim 2011 Van Depremi'nde ise Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) deprem raporuna göre can kaybı 644, yaralı sayısı ise 1966'dır.^{14,15} Van Depremi'nin ilk üç günü içinde ambulanslarla sevk edilen deprem mağduru sayısı karayolu ile 1403 havayolu ile ise 271'dir. Olayın gerçekleşmesinden itibaren ilk 24 saatinde 699, toplamda ise 1488 Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) personeli bölgeye sevk edilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından 27 Mart tarihine kadar sağlık personeli ve malzeme desteği yapılmış, toplamda 5902 sağlık ve destek personeli görevlendirilmiştir. Bölgede sosyal çalışmacılar görevlendirilerek psikolojik destek çadırları kurulmuştur.¹⁶ Hastane ve yerinde sağlık hizmetlerinin verilmesi amacıyla 95'i doktor olmak üzere 487 personel görevlendirilmiş ve 134 gezi sağlık ekibi kurularak depremden etkilenen köylerde de sağlık hizmeti verilmiştir.¹⁶ Kahramanmaraş Elbistan ve Pazarcık'ta 6 Şubat 2023'de dokuz saat arayla meydana gelen depremler Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Kahramanmaraş Kilis, Osmaniye Şanlıurfa olmak üzere 11 ili etkilemiş ve iki hafta sonra 20 Şubat 2023'de Hatay Yayıllarda'nda tekrar bir deprem meydana gelmiştir. Resmi birimler tarafından bildirilen verilere göre 50500 kişinin hayatını kaybetmiştir.^{2,17} Deprem bölgesinde yaralı sayısının çok olması sebebiyle 2101 ambulans, beş uçak ambulans, yedi helikopter ambulans ve 296 UMKE aracı ile toplam 14429 acil sağlık personeli görevlendirilmiştir. Çevre illerden 1859 hekim ile 16841 sağlık ve destek personeli de çalışmaya katılmıştır. Sağlık Bakanlığına bağlı toplam 143829 personel, deprem bölgesinde hizmet vermiş ve bu personellerden hekimlerin sayısı 17926 iken, diğer sağlık personeli sayısı ise 111486'dır.² Bölgeden tahliye işlemleri, farklı ulaşım yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Hava yoluyla 2496, kara yoluyla 48758, deniz yoluyla 327 olmak üzere toplamda 51581 deprem mağduru güvenli bölgelere tahliye edilmiştir. Ayrıca deprem bölgesinde salgın hastalıkları önlemek amacıyla dezenfektan, klor tablet, granül klor, n95-cerrahi maske temini ve hastaların rutin tedavileri için gereken ilaçların sevki sağlanmıştır. Türk Eczacılar Birliği tarafında 26 adet sahra eczanesi açılmış ve bölgede eczanesi olan eczacılara mobil eczacılık izni verilmiştir.^{2,19} Deprem gerçekleşmesinden itibaren afetten etkilenen bölgelere çeşitli dozlarda tetanoz aşısı, tetanoz antiserumu, kuduz aşısı, doz karma aşısı, verem, çocuk felci, hepatit, kızamık, kabakulak, kızamıkçık aşısı, pnömokok, menenjit, suçiçeği aşısı ile yılan ve akrep antiserumu temin edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu'na göre 6 Şubat- 28 Şubat tarihleri arasında 13042 doğum gerçekleşmiştir.²

Ülkemizde etkisi ve hasarı büyük depremlere müdahalede silahlı kuvvetlerin yeri ve önemi çok büyüktür.² 1999 Gölcük ve Düzce Depremleri'nin meydana gelmesinden itibaren arama kurtarma çalışmalarında, acil yardım çalışmalarında ve çadır temini ile çadır kentlerin kurulması gibi daha birçok şekilde mücadele çalışmalarında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) yer almıştır. Arama kurtarma ve yardım çalışmalarını yürütmek amacıyla deprem bölgesinde 64321 personel TSK personeli görevlendirilmiştir.¹⁴ Ayrıca bölgede silahlı kuvvetlerine ait bir seyyar cerrahi hastane, beş sağlık ekibi, yedi uçak, 17 helikopter ve çokça sayıda iş makineleri bulundurulmuştur.¹⁴ TSK tarafından arama ve kurtarma çalışmalarında 27852'si sağ ve 12794'ü ölü olarak ulaşılan toplam 40646 kişi enkaz altından çıkarılmıştır. Ayrıca enkaz altından sağ çıkarılan 10528

kişinin 4900'ünün helikopterle tahliyesi gerçekleştirilmiştir. Askeri hastanelere müracaat eden yaklaşık 5000 kişinin çoğunluğu tedavi edilmiştir.¹⁴

Can kaybı 644, yaralı sayısı 1966 olan Van Depremi'nde TSK, depremin meydana gelmesinden itibaren bölgeye 2000 personel göndermiştir. Ayrıca TSK'ya bağlı Doğal Arama Kurtarma (DAK) taburu deprem bölgesine gönderilerek arama kurtarma çalışmalarında ve çadır kurulumu çalışmalarında görev almışlardır. Bunun yanında deprem bölgesine gönderilen TSK'ya ait uçaklar 76 sefer yaparak bölgeye personel, ekip ve insani yardımların sevkiyatını sağlamıştır. Ayrıca yaralıların sevkiyatında askeri ambulans uçaklar kullanılmıştır.¹⁴⁻¹⁶

Çeşitli kullanım alanları olan deniz aracı, Deniz ve Hava Araçları Kazalarında Arama Kurtarma Yönetmeliği'nde "içinde insan bulunan, su üstünde ve/veya su altında hareket edebilme kabiliyetine sahip her türlü araç" olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Geçmişte deniz araçlarından savaş gemileri, savaşlarda hastaneyle eş tıbbi donanım ve sağlık personeli ile donatılarak, yaralı ve hasta askerlere sağlık hizmeti vermiştir. Tamamı hastane gibi donatılan gemiler, hastane gemi olarak adlandırılmaktadır.⁷ Deniz araçlarından yararlanılma durumları depremlerde verdiği hizmete göre farklılık gösterebilmektedir. Çeşme ve Urla Depremi'nde (1883) deniz araçları, deprem bölgesine erzak naklini sağlarken, 1912 Şarköy Depremi'nde Bezm-i Alem Vapuru sağlık heyetinin gönderilmesini, Mecidiye Kruvazörü ise temiz su tedarikini sağlamıştır.^{8,10} Gölçük Depremi'nde (1999) sivil gemilerin evsiz kalan depremzedelerin barınmasında görev aldıkları bilinmektedir.²⁰ Kahramanmaraş Depremleri'nde (2023) ise TCG Sancaktar ve TCG Bayraktar Gemileri ile bölgede ilave sağlık hizmeti ve TCG İskenderun gemisi ile yaralıların nakilleri sağlamışlardır.^{18,21,22}

Yakın zamanda yıkıcı etkisi nedeniyle 11 ilimizi etkileyen, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde sağlık hizmeti organizasyonunda çeşitli kurumlar bir arada çalışmışlardır. Organizasyonda rol alan kurumlar arasındaki Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait deniz araçları bu süreçte yaralılara müdahalede ve onların yakın şehirlere naklinde katkı sağlamış ve bölgede halen sağlık hizmeti verdikleri bildirilmiştir.²² Bu süreçte etkilen bölgeye yakın olan Mersin ili özellikle deniz araçlarının etkili kullanımı ile yaralılara müdahalede önemli bir rol almıştır. Bu bağlamda gündemde yakından izlenen deniz araçlarının afetlerde kullanımı incelendiğinde geçmişten günümüze yararlanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Dönemi'nde 1912 yılında gerçekleşmiş Şarköy Depremi ile 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri üzerinden doğal afetlerde deniz araçlarının kullanımı tarihsel belgeler ışığında karşılaştırmalı olarak irdeleyerek tıp tarihi literatürüne katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Osmanlı Dönemi'nde 1912 yılında gerçekleşmiş Şarköy Depremi'nde deniz araçlarının kullanımına ilişkin belgelere 10 Mart 2023 tarihinde T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde "sıhhiye" ve "deprem" anahtar kelimeleri ile yapılan taramayla ulaşıldı. Çalışmaya dahil edilen bu belgeler "Birinci Kolordu Kumandanlığı tarafından deprem bölgesine sevk olunacak sıhhiye heyetini götürmek için bir vapurun hazır bulundurulması" ve "Mürefte ve Şarköy depremzedelerini tedavi için değişik makamlarca teşkil olunan sağlık heyetlerinin deprem bölgesine sevki" başlıklı ve DH.MTV.16-2/31:2, DH.MTV.16-2/31:3, DH.MTV.16-2/26:1 fon kodlarıyla kayıtlıdır. Osmanlıca yazılı olan bu belgeler çevirisi yapılarak günümüz Türkçesine uyarlandı. Günümüze ait yakın tarihte gerçekleşen 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri'nde kullanılan deniz araçlarına ilişkin belgeler 30.03.2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) üzerinden yapılan başvuru üzerine Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından 02.05.2023 tarihinde sağlandı.²²

Osmanlı'dan günümüze sağlık sistemini etkileyen depremlere ait verilere arşiv taramasıyla ulaşıldı. Betimleyici tipte olan araştırmada kullanılan veriler; konuya özel tıp tarihi kitapları, basılı ve elektronik dergilerde yer alan yayınlar, İçişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nın internet

sitelerinde yer alan bilgi ve basın açıklamaları kullanılıp tablolar halinde sunuldu. Osmanlı'dan günümüze deniz araçlarının depremlerde kullanımının sağlık alanındaki etkisi iki deprem üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirildi.

Bulgular ve Tartışma

Osmanlı'dan Günümüze Sağlık Sistemini Etkileyen Depremler

Literatür incelendiğinde; sağlık sistemini etkileyen depremlere ilişkin olarak TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) tarafından yayınlanan "Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu"nda Osmanlı'dan günümüze yaşanan depremlerdeki can kayıplarına yer verildiğine rastlanılmıştır.²³ Bu raporda yer alan depremler gözden geçirilerek 1000'den fazla can kaybının yaşandığı depremler bu çalışmada kullanılmak üzere tablo haline getirilmiştir.²³ (**Tablo 1**)

Tablo 1. 1900'den itibaren meydana gelen başlıca depremler

Yer	Tarih	Can Kaybı
Malazgirt	1903-04-28	2.626
Patnos	1903-04-28	3.560
Göle	1903-05-28	1.000
Soma	1919-11-18	3.000
Hakkari Sınırı	1930-05-06	2.514
Erzincan	1939-12-26	32.962
Niksar-Erbaa	1942-12-20	3.000
Tosya-Ladik	1943-11-26	2.824
Bolu-Gerede	1944-02-01	3.959
Varto	1966-08-19	2.394
Gediz	1970-03-28	1.086
Lice	1975-09-06	2.385
Çaldıran-Muradiye	1976-11-24	3.840
Erzurum-Kars	1983-10-30	1.155
Gölcük-Kocaeli	1999-08-17	17.408
Toplam		83.713
Kahramanmaraş-Pazarcık	06.02.2023-20.02.2023	50.500
Toplam		134.213

1900 Sonrası Türkiye'deki Depremler, Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu.²³

Makine Mühendisleri Odası'nın 2012 raporuna göre, 1903 Malazgirt Depremi'nden 2012 yılına kadar olan depremlerde 83.713 kişi hayatını kaybetmiştir.²³ En son yaşanan 50.500 kişinin hayatının kaybettiği 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri ile de toplamda 134.213 kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁷

Osmanlı Döneminden Günümüze Sağlık Hizmetlerinde Deniz Araçları

Gemilerden doğal afetlerde farklı amaçlarla (istasyonier gemi, nakliye gemisi, yolcu gemisi vb.) kullanıldığı bilinmektedir. Genel olarak bakıldığında Osmanlı'dan günümüze deniz araçlarının olağan dışı durumlardan hem savaşlarda hem de doğal afetlerde kullanıldığı görülmektedir.²² CİMER üzerinden yapılan başvuru üzerine Millî Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı tarafından hazırlanmış belgede yer alan tabloda gemilerin ihtiyaç dahilinde hastane gemi olarak kullanıldığını ve çoğunun savaşlarda görev aldığını görülmektedir.²² (**Tablo2**)

Tablo 2. Osmanlı Dönemi Hastane/Hasta ve Yaralı Nakliye Gemileri

Gemi Adı	Tipi	İnşa Yeri ve Tarihi	Donanmaya Katılış Tarihi	Hizmet Dışına Çıkış Tarihi	Açıklamalar
Hüma-i Tevfik	Vapur	İNGİLTERE - 1885	1856	1872	J&P Denny tarafından "Baroness Tecco" adıyla inşa edildi. 12 Ekim 1855'te "Baroness Tecco J Guistiani", Temmuz 1856'da "Hüma-i Tevfik" adını aldı. 1865'te Fevaid-i Osmaniye'ye devredildi. 1870'ten itibaren istasyonier hastane gemisi olarak kullanıldı.
Fuad	Vapur	İNGİLTERE - 1864	1865	1919	1908'den itibaren Selanik'te istasyonier gemi görevi yaptı. 5 Kasım 1912'de Selanik'te hastane gemisi olarak görev yaparken 15 Kasım 1912'de Yunan Hükümetince el konuldu. 1919 yılında hizmet dışına çıkarıldı.
Akdeniz	Vapur	İNGİLTERE - 1890	1912	1921	1890 yılında "Oldenburg" ismiyle Bremen'de hizmete girdi. 1910'da Almanya'dan satın alındı ve Şubat 1911'de Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi bünyesinde "Akdeniz" ismiyle hizmete girdi. 1911 yılında Trablusgarp Savaşı'nın başında Donanma-yı Hümâyün refakatinde hastane gemisi haline getirilmek istendi, daha sonra vazgeçildi. Ekim 1912'de Osmanlı Bahriyesi'ne devredildi. Balkan Savaşları ve Çanakkale Savaşları sırasında hasta ve yaralı nakliyesinde kullanıldı.
Kızılırmak	Vapur	DANİMARKA	-	-	Osmanlı Seyr-i Sefâ'in İdâresi'nin vapurudur. 1911'de Trablusgarp Savaşı başında Hilâl-i Ahmer (Kızılay) tarafından hastane gemisi haline getirildi. İstanbul'un işgali sırasında Fransız Umûr-ı Bahriye Kumandalığı tarafından el konuldu.
Reşit Paşa	Nakliye Gemisi	İNGİLTERE - 1901	1911	1949	Eski adı "Port Antonio"dur. Donanma-yı Osmânî Mu'âvenet-i Milliye Cem'iyeti tarafından İngiltere'den satın alındı. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda hastane gemisi olarak kullanıldı.

Milli Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı.²²

Tabloda belirtilen gemilere ilave olarak Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Muharebeleri sırasında; Şirket-i Hayriye ve Seyr-i Sefain İdaresine bağlı "Edremit, Gülnihal, Rağbet, Sultaniye, Hünkâr İskeleyi, Sütlücei Kalender, Ziya, Şükran, Neveser, Rehber, Metanet, İkdam, İntizam, Resani Boğaziçi ve Güzelhisar" isimli vapurlar hasta ve yaralı nakliyesinde kullanılmışlardır.²² Etkili bir müdahale için ulaşımın günün koşullarına göre olayların yaşandığı bölgelerin denize olan yakınlığına bağlı olarak kolaylaştırıcı olması nedeniyle deniz araçlarının kullanıldığı öne sürülebilir.

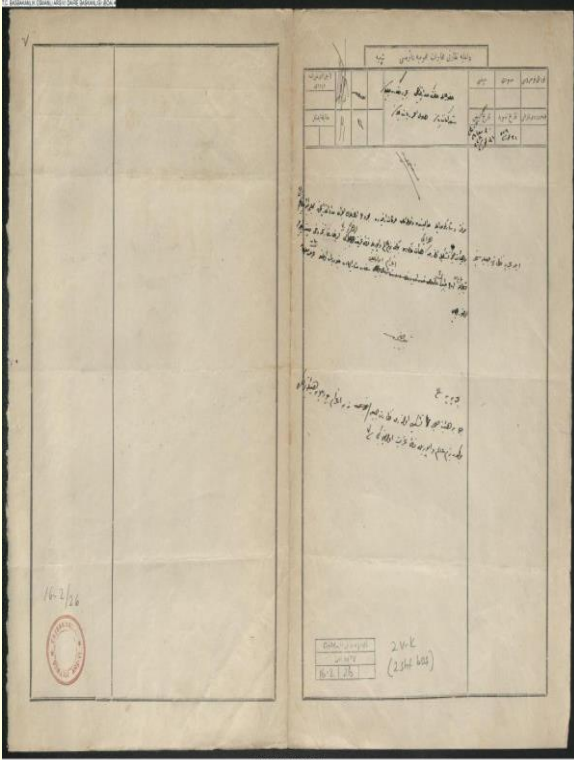
Şarköy Depremi Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde “sıhhiye, deprem” anahtar kelimeleri ile yapılan tarama sonucunda 15 kayıta ulaşılmıştır. Bunlardan gemi/vapurla ilgili olan “Birinci Kolordu Kumandanlığı tarafından deprem bölgesine sevk olunacak sıhhiye heyetini götürmek için bir vapurun hazır bulundurulması” ve “Mürefte ve Şarköy depremzedelerini tedavi için değişik makamlarca teşkil olunan sağlık heyetlerinin deprem bölgesine sevk” başlıklı belgeler çalışmaya dahil edilmiştir. Seçilen belgeler tercüman aracılığıyla günümüz Türkçesine çevrilmiştir (**Şekil 1-3**). Elde edilen altı belgenin üçünde telgraf metinleri yer almaktadır. Diğer üç belge ise gönderilmiş olan telgrafların kayıtlarının tutulduğu belgelerdir.

Birinci belgede (31 Temmuz 1328 tarihli telgraf metni) İçişleri Bakanlığı tarafından verilen karar metni yer almaktadır. Buna göre, Şarköy ve Mürefte’de meydana gelen depremde yaralananların tedavisi için sağlık ekibi kurularak Bezm-i Alem Vapuru ile sevkine karar verilmiştir (**Şekil 1**).

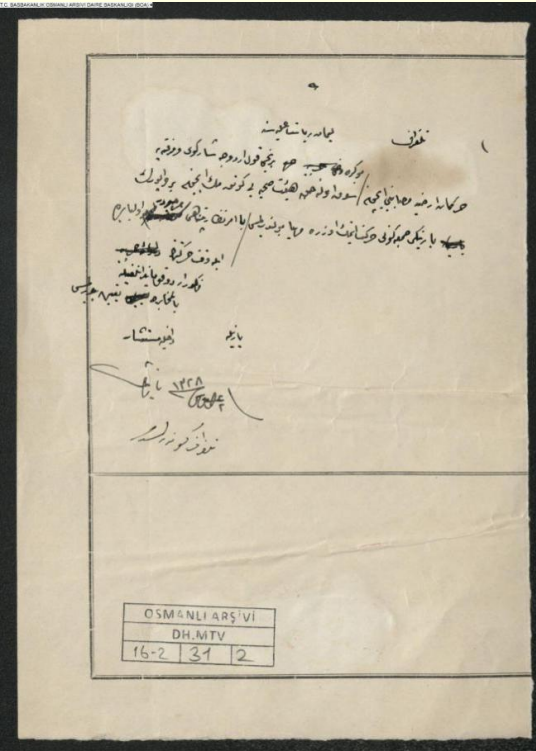
Liman Başkanlığı’na yazılmış üçüncü belgede (2 Ağustos 1328 tarihli telgraf metni), Şarköy ve Mürefte’ye sağlık ekibinin gönderilmesi için vapurun hazır bulundurulmasına ilişkin İçişleri Müsteşarı tarafından hazırlanmış telgraf yer almaktadır (**Şekil 2**). Savunma Bakanlığı’na ithafen yazılmış beşinci belgede (2 Ağustos 1328 tarihli telgraf metni), Şarköy ve Mürefte’de bulunan yaralılara müdahale için sağlık ekibinin hazır bulundurulduğu ve İçişleri Bakanlığı’na destek konusunda bir vapur gönderilecekse hazır bulundurulan sağlık ekibinin de bu vapurla gönderilmesine ilişkin telgraf yer almaktadır (**Şekil 3**).

Tablo 2’de verilen deniz araçlarının hasta ve yaralı nakli yaşanan savaşlarda kullanımına ilişkin olmasına rağmen “Birinci Kolordu Kumandanlığı tarafından deprem bölgesine sevk olunacak sıhhiye heyetini götürmek için bir vapurun hazır bulundurulması” ve “Mürefte ve Şarköy depremzedelerini tedavi için değişik makamlarca teşkil olunan sağlık heyetlerinin deprem bölgesine sevk” belgelerinde depremden etkilenen yaralıların sevk için kullanıldığının görülmektedir. Depremlerde Osmanlı Dönemi’nde de orduya ait deniz araçlarının kullanımına bir örnek olduğunu söyleyebiliriz. Kırksekizbinden fazla kişinin hayatını kaybettiği 7.3 büyüklüğündeki depremde çıkan yangınlar sebebiyle karayollarının hasar gördüğü bildirilmektedir.^{2,24} Bu nedenle kara yolu kullanımının imkânsız hale gelmesinin yanında kara araçlarına göre daha hızlı ve daha az maliyetli olması sebebiyle de deniz araçlarının kullanımının ön plana çıktığının söylemek mümkündür. Aynı zamanda 2008 yılında Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü’nün raporunda belirttiği zamanındalık, uygunluk ve maliyet unsurları bakımından etkililiğine de uyduğu ileri sürülebilir.⁶

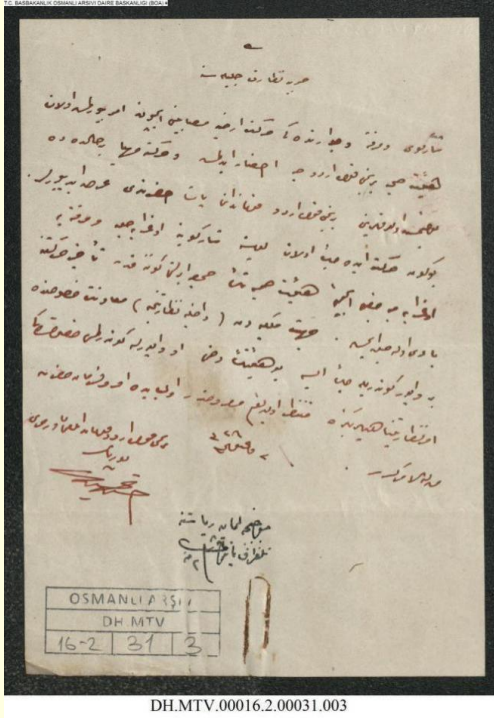
Şekil 1. Muhaberât-ı Umûmiyye Dâ'iresi'ne

Dâhiliye Nezâreti
(İçişleri Bakanlığı)
Muhaberât-ı Umûmiyye Dâ'iresi
(Kamu İstihbarat-İletişim Dairesi)
Şubesi
Evrak Numarası
Müsvedde
Temize Çekilmiş Hali
Kaleme Geliş Tarihi
Numarası: 31
Müsvedde Yazım Tarihi: 31 Temmuz 1328
Temize Çekildiği Tarih: 30 Şa'bân 330 Hicri: 31 Temmuz 1328 Rûmî
(Milâdî olarak: 31 Temmuz 1912)
Temize Çekilmek üzere Kaleme Geliş
Mukâbele Edenler (Denetleyenler)
Huzûr-ı âlî Sadâret Hey'et-i Bahriye
Nezâreti Celîlesine (Deniz Kuvvetleri
(Başbakanlık Heyeti) Sayın Bakanlığı)
Şehremâneti (Belediye) Hilal-i Ahmer
Riyâset-i aliyesine
(Kızılay Başkanlığına) İle Bahriye Nezâret-i Celîlesine
Mürefte ve Şarköy ile havalisinde (çevresinde) vukû'a gelen (meydana gelen) harekât-ı arziyede (kara hareketinde) mecrûh olanların (yaralananların) icrâ-yı müdâvâtı (tedavisi) için meclis-i mülkiye bir hey'et-i sıhhiye (sağlık ekibi) kurarak hey'eti bugün Bezm-i Alem Vapuruyla üç tabibin mezkûr vapurla sevkine karâr verildiği arz olunur.
Bir hey'et-i sıhhiyenin teşkil olunarak Nezâret-i celile (bakanlık) ma'rifetiyle bugün Bezm-i Alem Vapuruyla gönderilmeye müheyya (hazır) olduğu gibi

Şekil 2. Liman Riyâset-i 'aliyyesine

Liman Riyâset-i 'aliyyesine (Liman Sayın Başkanlığı)
Bu kere birinci kolorduca Şarköy ve Mürefte'ye harekât-ı arziye (Kara Harekatı) musâbîni (yaralıları) için sevk olunacak hey'et-i sıhhiyeyi (Sağlık Ekibi) göndermek içinse bir vapurun yarınki Cuma günü hareket etmek üzere müheyya (hazır) bulundurulması ile vakt-i hareketin mezkûr (bahsi geçen) ordu kumandanlığı ile bi'l-muhâbere (iletişim yoluyla) ta'yîni buyurulması bâ-emr-i nezâret-i penâhî verilmesi mercûdur ol-bâbda (emir ve müsaadeleriniz)
Dâhiliye Müsteşârı (İçişleri Müsteşarı)
2 Ağustos 1328
Telgraf gönderilmiştir.

DH.MTV.00016.2.00031.003

Şekil 3. Harbiye Nezâret-i Celîlesine

Şarköy Depremi Üzerine Yapılan Literatür Araştırmaları

Merkez üssü Şarköy-Mürefte kıyı şeridi olan ve 09.08.1912 tarihinde meydana gelen deprem, Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde gerçekleşmiş olup depremin büyüklüğünün 7.3 olduğu bilinmektedir. Deprem sonrasında meydana gelen yangınlarla birlikte afet ve hasar boyutu da artmıştır. Öyle ki depremin 11 ilde hissedildiğini, birçok köyün tamamen tahrip olduğu, 48 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği, çok sayıda insanın, yaralandığı ve evsiz kaldığı arşiv kayıtlarında bildirilmektedir.^{2,24}

Deprem nedeniyle su yollarının hasar görmesi sebebiyle afetten zarar görenlere su ulaştırılamadığı ve bunun sonucunda sıtma, dizanteri, bronşit gibi çeşitli hastalıkların yayılmaya başladığı ifade edilmektedir. Afet bölgelerinde salgın hastalıkların yayılmasını önlemenin yolu ise temiz suyun sağlanmasından geçmekte olduğu aşıkardır. Su sıkıntısını giderebilmek için dönemin Bahriye Nezaretine (günümüzün Donanma Komutanlığı) verilen emir ile deprem bölgesine su tedariki sağlayan Mecidiye Kruvazörü'nün en önemli özelliklerden biri deniz suyunu içme suyuna dönüştürebilecek sisteme sahip olmasıydı. Bu sayede tedarik edilen suyun yetersiz kalması halinde deniz suyunun içme suyuna dönüştürülerek mağduriyetin giderilmesinin amaçlandığı söylenebilir.⁸

Deprem bölgesinde yaralı sayısının fazlalığı ve hastalıkların yayılması sebebiyle tedavi amaçlı civar bölgelerden Heyet-i Tıbbiye oluşturulması yönünde karar alındığı, hafif yaralıların tedavisinin bölgede, ağır yaralıların tedavisinin ise İstanbul'da yapılmasına karar verildiği bildirilmektedir. Dönemin koşulları farklı olsa da hasta müdahale triaj sistemine uygun olarak ayaktan ya da yerinde müdahale ve sevk edilmesi gereken ağır hastaların sevkini yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bölgedeki hasta ve yaralılara müdahale etmek amacıyla Hilal-i Ahmer Cemmiyeti'den bir operatör ve üç hariciye asistanından oluşan heyet ve ihtiyaç malzemelerinin bölgeye gönderilmesinin istendiği belgelerde "Sihhiye-i Umûmiye Riyâseti tarafından oluşturulan ve afet bölgesine gönderilmek üzere hazırlanan Heyet-i Sihhiye'de yer alan kişiler; Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye Müfettişlerinden Müfettiş Dr. Asım Paşa, Cerrah Paşa Hastanesi Operatör Muavini Operatör Fethi Bey, Etfal Hastanesi Asistanı Dr. Burhaneddin Efendi, Haseki Hastanesi Hariciye Asistanı Dr. Sabri Efendi, Dr. Şerafettin Efendi, Stajyerler: Karakin Şahinzar, Hamparsum Abahani, Humayak Begumi, Daniyel Mıgırdıç

Efendiler, Hasta Bakıcı: Fazıl, Fevzi, Rifat, Ahmet Hamdi Beyler, Hademe: Küçük Sıhhiye Mektebi Hademelerinden Ahmet, Hüseyin Ağalar” olarak geçmektedir.⁸ Yerinde müdahale için görevlendirilen hekim ve personele bakıldığına ihtiyaca yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Heyet-i Tıbbiye'nin bölgeye gönderilmesi ile bölgedeki sıhî malzemelerin yangından zarar gördüğü, doktorların acilen bölgeye gönderilmesi gerektiği ve deprem bölgelerinde eczane oluşturulabilmesi için ilaç sevki ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine Bahriye Nezareti tarafından Bezm-i Âlem Vapurunun afetten zarar görenlere ihtiyaçların gönderilmesi için görevlendirildiği ve vapurda ihtiyaç duyulan ilaçların yanında sağlık heyetinin de yer aldığı belirtilmektedir.⁸ O dönemde deprem nedeniyle meydana gelen yangınla zarar gören sağlık sistemine ait olan sıhhi malzeme ve ilaçların eksiklerinin giderilmesine yönelik koşullara uygun olarak tüm gerekliliklerin deniz araçları ile yerine getirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.

6 Şubat 2023 Depremi ile İlgili Veriler

Strateji Bütçe Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 6 Şubat 2023 tarihinde Merkez üssü Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık ilçeleri olan, 7.7 ve 7.6 büyüklüklerinde iki deprem dokuz saat arayla meydana gelmiştir. 20 Şubat 2023'te ise Hatay Yayladağı'nda 6.4 büyüklüğünde bir diğer depremin meydana gelmesi ile birbirine komşu 11 il etkilenmiştir. Resmi birimler tarafından bildirilen verilere göre 50500 kişi hayatını kaybetmiş, toplam maddi hasarının ise 1.031,9 milyar TL olduğu hesaplanmıştır.^{2,17}

Afetin meydana gelmesinden itibaren acil müdahale çalışmaları başlamıştır. Buna ilişkin olarak 8 Şubat 2023 tarihinde Anayasanın 119'un maddesine dayanılarak üç ay süreyle Olağanüstü Hal ilan edilmiştir. AFAD gönüllüsü 32819 kişi deprem bölgesine sevk edilmiş ve çadırların kurulumu, malzeme dağıtımı, insanı yardım gibi faaliyetlerde yer almışlardır. Arama kurtarma personelinden, kamu görevlilerinden, Sivil Toplum Kuruluşlarından, uluslararası arama kurtarma personelinden ve gönüllülerden oluşan 27160 kişilik acil müdahale ekipleri oluşturulmuştur. Bu ekiplerin müdahale çalışmalarında koordineli olarak uyum içinde çalışmaları ve birbirlerinin gereksinimlerini tamamlamaları verimlilik, koordinasyon ve özümseme kapasitesi unsurlarının önemini yansıtmaktadır.⁶

Depremlerden etkilenen illerde toplamda 116 hastane bulunmakta olup toplam yatak kapasitesi 23853'tür. Afet sonrası bu illerde yer alan hastane binalarının 42 tanesi ağır ve orta hasarlıdır. Bölgede bulunan hastanelerin onarımları ve/veya yeniden inşası için hesaplanan toplam maliyet 45,3 milyar TL'dir. Bu hesaplama özel hastaneler ve teçhizat ihtiyaçlarının dahil edilmesi ile sağlık sektöründe oluşan toplam maliyet 80,9 milyar TL olarak hesaplanmıştır.² Bu bağlamda bölgedeki sağlık sisteminin ağır hasar görmesi nedeniyle yakın iller başta olmak üzere ülkemizin hemen her bölgesine yararlıların sevk edildiğini söylemek mümkündür.^{2,6}

6 Şubat Depreminde Kullanılan Deniz Araçları ile Bu Deniz Araçlarının Tanımları, Özellikleri ve Faaliyetleri

Milli Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı'ndan elde edilen bilgiler ışığında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterinde yüzer hastane gemisi bulunmadığı, ancak ihtiyaç halinde mevcut gemilerin sağlık hizmeti kabiliyetine yükseltilebildiği öğrenilmiştir. Bu bağlamda harekât ihtiyaçları doğrultusunda; Denizaltı Kurtarma (TCG Alemdar) ile Kurtarma ve Yedekleme Gemileri (TCG Akın ve TCG Işın), Bayraktar sınıfı çıkarma gemileri (TCG Bayraktar ve TCG Sancaktar) ve çok amaçlı amfibi gemi (TCG Anadolu) Sağlık Bakanlığı'nın personel ve lojistik desteği amacıyla kullanılabileceği belirtilmektedir. Buna göre, gemiler gerek hasar kontrol resüsitasyonu ve hasar kontrol cerrahisi (hayat ve uzuv kurtarıcı cerrahi) gibi ameliyatların dahi yapılabildiği bir merkez gibi görev yapabilmektedir. Ayrıca yataklı tedaviye ihtiyaç duyan hastaları gemide hastane gibi üç ile yedi gün arasında takip edebilecek sağlık hizmeti kabiliyetine yükseltilebilmektedir.²²

Milli Savunma Bakanlığı'nın verilerine göre 6 Şubat depreminin gerçekleşmesinden itibaren Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Bayraktar, Sancaktar ve İskenderun gemileri İskenderun'a gönderilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın verilerine göre TCG İskenderun Gemisiyle üç seferde 327 yaralı ve yakınlarının nakli sağlanmıştır.^{19,21,22} Deprem sonrası ilk dönemde Muğla İl Sağlık Müdürlüğü'nce TCG Sancaktar'da toplam 30 sağlık personeli, TCG Bayraktar'da ise toplam 20 sağlık personeli görevlendirilmiştir. Ayrıca deprem bölgesinde sağlık hizmeti sunmak üzere gönüllü olan 94 sivil sağlık personelinin bölgeye intikali de TCG Bayraktar ile sağlanmıştır (**Tablo 3**). Bölgeye ulaşan çoğu gönüllü sağlık personeli, faaliyetlerine bu gemilerde devam etmiştir. Gönüllülerle birlikte TCG Bayraktar'da 26 tabip ve 58 yardımcı sağlık personeli olmak üzere 84 sağlık personeli görev almıştır (**Tablo 3**). Yine gönüllülerle birlikte TCG Sancaktar'da ise 15 tabip, 30 yardımcı sağlık personeli olmak üzere 45 sağlık personeli ile hizmet verilmiştir (**Tablo 3**). 02. 05. 2023 tarihli CİMER başvurusu üzerine gelen yanıtta göre 9 Nisan 2023 tarihinde yapılan sayıma göre ise TCG Bayraktar'da 19 tabip ve 28 yardımcı sağlık personeli, TCG Sancaktar'da ise altı tabip ve 12 yardımcı sağlık personelinin sağlık hizmeti vermeye halihazırda devam ettiği bildirilmiştir.²²

Tablo 3: TCG Bayraktar VE TCG Sancaktar Gemilerinde Görev Alan Sağlık Personeli ve Sayısı

	TCG BAYRAKTAR	TCG SANCAKTAR
Deprem Sonrası İlk Dönem	Genel Cerrahi Uzmanı Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı Göğüs Cerrahisi Uzmanı Kalp ve Damar Cerrahisi Uzmanı Anestezi Uzmanı Acil Tıp Uzmanı TOPLAMDA 20 Sağlık personeli	Genel Cerrahi Uzmanı Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı Göğüs Cerrahisi Uzmanı Kalp ve Damar Cerrahisi Uzmanı Anestezi Uzmanı Acil Tıp Uzmanı TOPLAMDA 30 Sağlık personeli
Gönüllü Sağlık Personellerinin Dahil Edilmesiyle Birlikte	(1) Tabip Subay (1) Devlet Hizmet Yükümlüsü Tabip (10) Acil Tıp Uzmanı (1) Genel Cerrahi Uzmanı (2) Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı (5) Çocuk Doktoru (1) Kalp ve Damar Cerrahi Uzmanı (2) Anestezi ve Yoğun Bakım Uzmanı (1) Pratisyen Hekim (1) Kadın Doğum Uzmanı (1) Çocuk Psikiyatristi (58) Yardımcı Sağlık Personeli TOPLAMDA 84 Sağlık Personeli	(1) Tabip Subay (2) Devlet Hizmet Yükümlüsü Tabip (3) Acil Tıp Uzmanı (1) Genel Cerrahi Uzmanı (4) Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı (1) Göğüs Cerrahisi Uzmanı (1) Kalp ve Damar Cerrahi Uzmanı (1) Anestezi ve Yoğun Bakım Uzmanı (1) Kadın Doğum Uzmanı (30) Yardımcı Sağlık Personeli TOPLAMDA 45 Sağlık Personeli
09.04.2023 Tarihli Sayım	(19) Tabip (26) Yardımcı Sağlık Personeli	(6) Tabip (12) Yardımcı Sağlık Personeli

Milli Savunma Bakanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Merkez Daire Başkanlığından alınan veriler²²

Bu bağlamda deprem sonrasında hızlı ve etkili müdahale için acil tıp uzmanının varlığı yaralıların tedavisinde hayati önem taşımaktadır. Özellikle yıkıcı etkisi olan depremlerde enkaz altında uzun süre hareketsiz kaldığı için kaslarda ezilmeler meydana gelmektedir. Bu durum birbirini takip eden komplikasyonlara neden olmaktadır. Tüm bu süreç genel olarak Crush/Ezilme Sendromu olarak adlandırılmaktadır.²⁵ Bu sendromda en çok karşılaşılan komplikasyon böbrek yetmezliğidir. Ayrıca pulmoner ve kardiyovasküler komplikasyonlarla karşılaşma ihtimali de vardır. Buna yönelik olarak kalp ve damar cerrahinin bulunması gerekir. Ezilme sendromu yaşayan depremedelerde cerrahi müdahaleler de gerekebilmektedir.²⁵ En çok karşılaşılan cerrahi müdahaleler ise fasyotomi, amputasyon ve debridmandır. Cerrahi müdahaleler sırasında anestezi ve yoğun bakım uzmanının varlığı ise ayrı düşünülemez. Açık yaraların varlığı halinde enfeksiyon riski de meydana gelebilmektedir.²⁵ Gebe, çocuk, kronik hastalığa sahip depremedelerin varlığı göz ardı edilemez. Çocuk doktorlarının, kadın doğum uzmanının ve psikologların bulunması önem arz etmektedir.²⁶ Açıklanan tüm bu sebeplerden dolayı her türlü duruma hazır olmak adına hastane gemilerde farklı alanlarda uzmanlara ihtiyaç

duyulmaktadır. Bu bağlamda Tablo 3'te belirtildiği gibi deniz araçlarında deprem bölgesinde çalışmak üzere, çok çeşitli uzmanlık alanlarından hekim ve diğer sağlık personelinin görevlendirilmesi önemlidir. Ayrıca Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün raporunda olduğu gibi askeri birliklerin doğal afetlerde kullanımının zamanındalık, uygunluk ve verimliliğe katkı sağladığı söylenebilir.⁶

TCG Bayraktar ve TCG Sancaktar çıkarma gemilerinde bulunan portatif kan gazı cihazı, anestezi cihazı, elektrokoter, portatif aspiratör, büyük ve küçük cerrahi setler, transport ventilatör, kombinasyon sedye, oksijen tüpleri, defibrilatör, ventilatör, ilaç ve tıbbi sarf malzemeleri ile bünyesinde ameliyathane, 20 yataklı gözlem odası, her birinde 560 olmak üzere 1120 yatak kapasitesi ile tam teşekküllü sağlık hizmetini aratmayacak düzeyde hastanelere yükseltilmiştir.²³ Bölgedeki sağlık sisteminin depremden ağır hasar gördüğü göz önünde bulundurulursa tam teşekküllü hastane bulduran gemilerin varlığı oldukça önemli ve hayatidir.

Ayrıca 6 Şubat Kahramanmaraş Depremleri'nde karayollarının fiziki olarak depremden dolayı zarar görmesinin yanı sıra depremden etkilenen bölgenin büyük olması, yardımların çoğunlukla karayolundan yapılmaya çalışılması karayollarında yoğunluğa neden olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda hasta ve yaralılara müdahale için deniz araçlarının kullanımı, özellikle Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün raporunda belirttiği zamanındalık, uygunluk ve maliyet unsurları bakımından etkililiğini ortaya koyduğu öne sürülebilir.⁶ Öyle ki zamanındalık faktörüne ilişkin Japonya Tohoku Depremi ve Van Depremi örnekleri incelendiğinde; depremin meydana gelmesinden itibaren saatler içinde silahlı kuvvetler ve sivil müdahale ekiplerinin depremedelere erken müdahalesi sayesinde, hayati tehlikeyi atlatarak can kaybının aza indiği gözlemlenmektedir.^{16,27,28} Bunların yanında ihtiyaçlara uygun şekilde araçların çalışma özelinde deniz araçlarının kullanılması, müdahalenin etkililiğini arttırmaktadır. Silahlı kuvvetlerle birlikte sağlık birimleri ve diğer sivil kuruluşların koordineli olarak çalışması ve afetlere müdahale edilmesi ile zamanındalık, uygunluk, verimlilik, koordinasyon ve özümleme kapasitesi unsurları ile arttığını söyleyebiliriz.

Sonuç

Tarih boyunca depremler büyük etkilere sahip doğal afetlerden biri olmuştur. Bir deprem ülkesi olan Türkiye'de meydana gelen depremlerde tarihsel gelişimi incelediğimizde, hızlı, güvenli ve ekonomik olması sebebiyle deniz araçları yüzyıllardır afetlere müdahalede kullanılmış ve günümüzde kullanılmaya devam edilmektedir. Geçmişte sadece hasta nakli için kullanılan deniz araçları günümüzde bir hastaneyi aratmayacak imkanlarla donatılmış ve sağlık hizmetinin sunumunda verimliliği arttırmış ve az maliyetle, optimum verimlilik sağlamıştır. Osmanlı'dan günümüze deniz araçları sağlık hizmetine erişimde katkı sağlamış ve bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte sağlık hizmetinin kalitesi gelişmiştir.

Bu çalışmada sağlık hizmetinin deprem bölgesine ulaştırılmasında deniz araçlarının kullanımı Osmanlı'dan günümüze karşılaştırmalı olarak irdelenerek tıp tarihi literatürüne katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Buna benzer çalışmaların yapılması deprem gibi olağandışı durumlarda sağlık hizmeti sunumunun diğer zamanlardan farklı ele alınması gerekliliği konusunda farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Bilgi

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır. Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır. Bu çalışmanın planlama aşamasında yardımlarından dolayı Doç. Dr. Oya Ögenler'e teşekkür ederiz.

Başvurumuzu değerlendirip çok kısa bir sürede çalışmaya katkıda bulunarak bilgileri bize ileten Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na katkılarından ve emeklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Selda Okuyaz: Fikir, tasarım, danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Cennet Şevval Balcı: Fikir, tasarım, danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Kaynaklar

1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı AFAD, Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. ErişimAdresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf (Erişim tarihi: 20.05.2023)
2. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. SBB Deprem Sonrası Değerlendirme Raporu, Mart 2023. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (Erişim tarihi: 31.03.2023)
3. Bıkçe M. Taken and Need to Take Precautions in Turkey's Earthquakes. International Journal of Engineering Research and Development 2017;9(2):24-31.
4. Türkiye Büyük Millet Meclisi Destek Hizmetleri Başkanlığı (Sivil Savunma) Depremle Yaşamayı Öğrenmeliyiz Deprem Öncesinde Sırasında ve Sonrasında Yapılması Gerekenler. ErişimAdresi: https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/brosurler/deprem_onesinde_sirasinda_sonrasinda_yapilmasi_gerekenler.pdf (Erişim Tarihi: 25.08.2023)
5. İlhan AM. Afetler ve insani yardım operasyonlarında silahlı kuvvetlerin rolü. Güvenlik Bilimleri Dergisi 2013;2(1):107-129.
6. Wiharta S, et al. The Effectiveness of Foreign Military Assets in Natural Disaster Response, Stockholm Internationalpeace Research Institute, 2008. SIPRI, Sweden: March, 2008.
7. Çatak İ. Türkiye'de Afetlere Etkin Müdahalede Deniz Alternatif Önerisi: Afet Gemileri. Deniz Taşımacılığı ve Lojistiği Dergisi 2019;2(1):1-16.
8. Poyraz Ö. Osmanlı Devleti'nin Doğal Afetlere Yaklaşımı: Edirne Vilayeti Örneği 1912, Kitapsever Bir Tarihçi Prof. Dr. Ali Birinci Armağanı, Polis Akademisi Yayınları, Ocak 2017:265-284.
9. Ürekli F. Osmanlı döneminde İstanbul'da meydana gelen afetlere ilişkin literatür. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 2010;16: 101-130.
10. Satılmış S. Osmanlı'da bir afet yönetimi örneği: 1883 Çeşme ve Urla depremi. International Journal Of History (History Studies) 2012;4(1):503-527
11. Küçükaloğlu Özkılıç S. 1894 Depreminin İstanbul üzerindeki etkileri (Deprem sonrası imar faaliyetleri). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2011.
12. Esin S, ve ark. Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi: Kurs Notları. Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara. 2001.
13. Genç F. Kriz iletişimi: Marmara depremi örneği. Selçuk İletişim 2008;5(3):161-175.
14. Tokmak M. Doğal Afetlerde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Etkin Kullanımı: Kocaeli ve Van Depremi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2012.
15. Van Depremi Hakkında, (afad.gov.tr), AFAD Van Depremi Raporu (Erişim Tarihi: 01.05.2023)
16. Deprem Bölgesine Yönelik Çalışmalar (afad.gov.tr), AFAD Van Depremi Raporu Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/deprem-bolgesine-yonelik-calismalar> (Erişim Tarihi: 01.05.2023)
17. Bakanımız Sn. Süleyman Soylu, Kahramanmaraş Afet Koordinasyon Merkezi'nde Açıklamalarda Bulundu. 14.04.2023 Erişim Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylu-kahramanmaraş-afet-koordinasyon-merkezinde-aciklamalarda-bulundu> (Erişim Tarihi: 30.04.2023)
18. Bakan Koca, Deprem Bölgesinde Son Durumu Değerlendirdi. 04.04.2023 Erişim Adresi: <https://www.saglik.gov.tr/TR,94749/bakan-koca-deprem-bolgesinde-son-durumu-degerlendirdi.html> (Erişim Tarihi:29.04.2023)
19. Deniz Ve Hava Araçları Kazalarında Arama Kurtarma Yönetmeliği. Mevzuat Bilgi Sistemi. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi:28.08.2023)
20. Bilgen M E. (A-1600) TCG İskenderun Personel Nakliye Gemisi. 09.12.2022 Erişim Adresi: <https://mavivatan.net/a-1600-tcg-iskenderun-personel-nakliye-gemisi/> (Erişim Tarihi:01.05.2023)
21. Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar ve Beraberindeki TSK Komuta Kademesi, TCG Sancaktar Gemisinde İncelemelerde Bulundu, Tedavi Gören Vatandaşlarımızı Ziyaret Etti 12.02.2023 Erişim Adresi: <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1222023-60807> (Erişim Tarihi:23.04.2023)

22. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) 30.03.2023 tarihli 2302798441 sayılı başvuru üzerine cevap olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığınca 02.05.2023 tarihinde gönderilen belge
23. 1900 Sonrası Türkiye'deki Depremler, Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu, Ağustos 2010.
ErişimAdresi: http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/ee9b8f616afde72_ek.pdf (Erişim Tarihi: 26.08.2023)
24. Terekli B. 1912 Şarköy-Mürefte Depremi Ve Etkilediği Alanlar. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. 2011.
25. Kurultak İ. Deprem Yaralanmalı Erişkin Hastada Ezilme (Crush) Sendromu. TOTBİD Dergisi 2022;21:294-303.
26. Nakajima Ş. Deprem ve sonrası psikolojisi. Okmeydanı Tıp Dergisi 2012;28(2):150-155.
27. Güler HG, ve ark. Tsunami Afeti Sonrası Yapısal ve Yapısal Olmayan Önlemler ve Farkındalık Çalışmaları: Japonya Örneği. Teknik Dergi 2018:8605-8629
28. Edgington DW. Planning for Earthquakes and Tsunamis: Lessons from Japan for British Columbia, Canada. Progress in Planning 2022;163:100626